

(míru úspěšnosti) její realizace, tedy relevantní aspekty relace „předmluva – učební text“, i vlastní koncepci lingvodidaktické prezentace češtiny jako cílového jazyka.

Předmětem našeho zájmu např. bude, v kterém jazyce je úvodní slovo napsáno – zda (pouze) v jazyce výchozím, čili v mateřském jazyce případného zahraničního uživatele (příp. v jazyce, který dotyčný mluvčí na náležité úrovni ovládá), nebo zda se předmluva podává výlučně v jazyce cílovém (to znamená v češtině), a tedy do jaké míry je zahraničnímu bohemistovi srozumitelná, jakým způsobem (a zda vůbec) sděluje cizinci určité informace zásadního významu.

V této souvislosti máme na mysli např. důležitou zmínku o charakteru optimálního („plánovaného“) uživatele dané učebnice (viz požadavek adresnosti ve IV. kap.), explicitní výčet komunikačních priorit učebního materiálu, přiblížení doporučeného způsobu práce s učebnicí a popis struktury jednotlivých lekcí, seznámení uživatele s kvalitativními a kvantitativními parametry učiva (patří sem mimo jiné údaj o rozsahu slovní zásoby aj.), dále zařazení informace o povaze textů, o typech užívaných cvičení atd.

Následujícím objektem naší pozornosti budou **základní trendy v uvádění deklinačních paradigmat** (3. podkapitola). Zaměříme se především na způsob koncipování a skloňování podstatných a přídavných jmen, který může zásadním způsobem ovlivnit celkovou prezentaci české gramatiky a podstatnou měrou zasáhnout do charakteru učebnicových textů; dále se budeme věnovat pořadí zastoupení jednotlivých pádů. Vybranými dílčími otázkami deklinační se zabývají podkapitoly 4 až 7.

Z problematiky skloňování substantiv se soustředíme na **formální stránku zpracování nominativu plurálu životných maskulin** (4. podkapitola). Jde totiž o učivo mimořádně náročné, a proto budeme vedle výkladu (jeho výstižnost, podrobnost, míra zastoupení obříznějších případů apod.) sledovat rovněž místo zařazení tohoto pádu v lingvodidaktickém zpracování pádového systému.¹²²⁾

V rámci skloňování podstatných jmen si budeme rovněž všimnout dalších eventuálních problémových momentů.

Pokud jde o přídavná jména, pojednáme zvláště o **adjektivech posesivních** (5. podkapitola). V jejich případě jde z hlediska nároků na úroveň znalosti češtiny jako cílového jazyka o látku do určité míry nadstavbovou – půjde nám tedy o zjištění, zda je toto učivo do učebnic vůbec zařazeno, a pokud ano, jakým způsobem: např. je-li zmíněna konkurence přídavných jmen přivlastňovacích a posesivního genitivu a okolnosti, resp. omezení jejich tvoření a užití; zastavíme se rovněž u prezentace jejich formální stránky.

Další kapitolu budou představovat **osobní zájmena** (6. podkapitola), resp. jejich užití v roli zájmenného subjektu (budeme se zabývat vysvětlením příčin jejich možného neužití); středem našeho zájmu bude rovněž deklinační těchto zájmen, především formální odlišení životných a neživotných tvarů osobního zájmena *on* v genitivu a v akuzativu a genitivní podoba osobního zvrátého zájmena *se*.

V případě **číslovek** (7. podkapitola) se soustředíme na úzký výsek problémové deklinační základních číslovek *tři* a *čtyři*. Připojíme také další postřeh, a to náležitý grafický zápis určitých číslovek řadových.

¹²²⁾ K základním principům výběru gramatického učiva (na základě frekvence jevů, jejich formální náročnosti aj.) viz blíže M. HRDLIČKA 2003b.

lingvodidaktické prezentace slovesných tříd (8. podkapitola) – máme na mysli jejich počet a kritéria vymezení, jejich řazení v učebnici češtiny pro cizince a ev. lingvodidaktické důsledky toho kterého způsobu jejich zpracování.

Dostáváme se ke slovesné kategorii, které v rámci páté kapitoly vymežíme největší prostor, ke **slovesnému vidu** (9. podkapitola). Jde totiž o jednu z nejobtížnějších kapitol české gramatiky (viz M. HRDLIČKA 2002a), a to jak po stránce formální (osvojení si vidových dvojic), tak funkční (otázka adekvátního užití imperfektivních a perfektivních sloves, sloves determinovaných, nedeterminovaných i obouvidových, problematika náležitě osvojení druhu slovesného děje i významu prefixů). Přiblížíme v tomto smyslu kvalitu výkladu v učebnicích češtiny pro cizince a vyvodíme určité lingvodidaktické závěry.

Z perspektivy formální i funkční přistoupíme rovněž k analýze lingvodidaktického zpracování **rozkazovacího způsobu** (10. podkapitola) a v případě potřeby připojíme příslušné metodické instrukce.

V další fázi pojednáme o vybraných momentech zpracování **předložek** (11. podkapitola), částečně z globální perspektivy, částečně se zřetelem k prezentaci vybraných důležitých významových okruhů (předložková spojení s významem přičinným a důvodovým).

Závěrečným okruhem mezi sledovanými gramatickými kategoriemi a jevy budou **spojky** (12. podkapitola), konkrétně základní charakteristika jejich lingvodidaktického zpracování (kupř. reprezentativnost jejich exemplifikace, otázka prezentace jejich synonymie aj.) a potažmo i základní rysy prezentace syntaxe (soustředíme se na zpracování souvětí souřadného a vztahů mezi větami hlavními i na prostor vyhrazený souvětí podřadnému a druhům vět vedlejších).

Specifické místo bude náležet rovněž problematice lingvodidaktické prezentace **stratifikace českého národního jazyka** (13. podkapitola). Zaměříme se mimo jiné na otázku zpracování diferenciací gramatických prostředků knižních, neutrálních a hovorových, na míru a způsob prezentace některých prvků nespisovných, zejména obecně-českých apod.

Výzkum bude směřovat především k zodpovězení základní otázky, totiž do jaké míry odpovídá lingvodidaktické zpracování gramatiky českého jazyka v učebnicích češtiny pro cizince současným progresivním lingvodidaktickým trendům, soudobě moderně pojímané komunikační metodě a jakým způsobem přispívá k utváření jazykové a komunikační kompetence jinojazyčného mluvčího.

Při pojednání o výše uvedených vybraných okruzích budeme postupovat (s výjimkou pojednání o tvoření nominativu plurálu životných maskulin a o zpracování stratifikace našeho národního jazyka, kde navážeme na předchozí výklad v kap. II a IV) tím způsobem, že nejprve přiblížíme podstatné rysy stávající lingvodidaktické situace v učebnicích materiálů a poté připojíme vlastní komentář a metodické závěry.

Při rozboru budeme pracovat s těmito základními učebnicemi češtiny pro cizince:

1. M. Sova: *A Practical Czech Course for English-speaking Students*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1962 (2. vyd.), dále jen A.

2. M. Šára – J. Šárová – A. Bytel: *Čeština pro cizince. Czech for English Speaking Students*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1968 (2. vyd.), dále jen B1.

- H. Confortiová – J. Cvejnová – M. Čadská: *Učebnice češtiny pro výuku v zahraničí*
 2. díl. Praha, Karolinum 2002, dále jen **N2**.
 H. Confortiová – J. Cvejnová – M. Čadská: *Učebnice češtiny pro výuku v zahraničí*
 3. díl. Praha, Karolinum 2003, dále jen **N3**.
 16. S. Váchalová. *Survival Czech. Book 1*. Praha, LEDA 2003, dále jen **O1**.
 S. Váchalová. *Survival Czech. Book 2*. Praha, LEDA 2003, dále jen **O2**.

2. Charakter předmluvy v učebnicích češtiny pro cizince

Jednou z oblastí, v níž se analyzované učebnice češtiny pro jinojazyčné mluvčí nezdíka zřetelně odlišují, je jak rozsah a úroveň zpracování předmluvy, této z komunikačního hlediska velmi významné vstupní informace potenciálnímu uživateli učebního materiálu, tak také (z cizincova pohledu) míra srozumitelnosti zprostředkujícího jazykového kódu, v němž je úvodní slovo napsáno.

Zatímco se v určitých učebnicích dostává cizinci fundovaného poučení o výše zmíněných relevantních skutečnostech (1. podkapitola), setkáváme se poměrně často i s případy, které nepokládáme za zdařilé, neboť v různých ohledech nespĺňují základní požadované lingvodidaktické parametry.

Podotýkáme rovněž, že je při posuzování předmluvy (viz dále) třeba mít na zřeteli skutečnost, že může dojít k situaci, kdy je sice příslušná vstupní instrukce na naležitě úrovni a vyhovuje komunikačním nárokům a představám, vlastní realizace přijatých lingvodidaktických zásad a vytyčených priorit v učebnici samé se ale se zněním předmluvy v různém rozsahu rozchází.

□ □ □

Mezi nej kvalitnější předmluvy v učebních materiálech naší mateřštiny učenyých cizincům patří podle našeho názoru úvodní slovo k učebnici **O1**. Není příliš rozsáhlé, nalézáme v něm však většinu podstatných skutečností, jež jsou nezbytné pro vytvoření adekvátní představy o relevantních charakteristikách učebnice i o efektivní práci s ní.

Předmluva je vyhotovena v angličtině; český ekvivalent není uveden, což nepovažujeme za nutné. Na tomto úvodním slově oceňujeme mimo jiné stručnou a srozumitelnou formulaci rysů zamýšleného zahraničního uživatele, jeho komunikačních cílů i nároků na jeho vstupní znalost češtiny („This course is designed to enable those who want to understand Czech as well as to use it both accurately and fluently to reach the point where they can communicate effectively and handle a wide range of the topics and subjects that occur in everyday situations. It assumes no previous knowledge of the language but may also be profitably used with students who have already acquired some knowledge of Czech and want to 'put it in order'. The course is intended both for students working on their own and for classroom use. It tries to meet the students' -short-term needs as well as to provide a solid basis for working towards a higher level of linguistic competence.“¹²³) The material is designed to be suitable both for adults and

¹²³) Domníváme se, že by zde bylo vhodné uvážovat o kompetenci komunikáční.

- V. Vlasák – M. Šára – J. Šárová – A. Bytel: *Čeština pro cizince. Le tchèque sur la base du français*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1969 (2. vyd.), dále jen **B2**.
 3. M. Heim: *Contemporary Czech*. Columbus, Ohio, Slavica Publishers, Inc. 1982, dále jen **C**.
 4. J. D. Naughton: *Colloquial Czech*. London and New York, Routledge & Kegan Paul 1987, dále jen **D**.
 5. E. Čechová – H. Trabelsiová – H. Putz: *Do you want to speak Czech? Chcete mluvit česky?* Česká Lípa 1993, dále jen **E1**.
 E. Čechová – H. Trabelsiová – H. Putz: *Pour les francophones qui veulent parler tchèque I. Chcete mluvit česky? I. díl* (francouzská adaptace A. Krejzová a C. Daněš). Liberec 1998 (2. vyd.), dále jen **E2**.
 E. Čechová – H. Trabelsiová – H. Putz: *Chotitě govorit' po-čěšski? I. Chcete mluvit česky? I. díl* (ruská adaptace V. Lendělova). Liberec 1996, dále jen **E3**.
 E. Čechová – H. Trabelsiová-Remediosová – H. Putz: *Chcete ještě lépe mluvit česky? Wollen Sie noch besser Tschechisch sprechen? Do you want to speak even better Czech?* Liberec 1996, dále jen **E4**.
 6. K. Hronová – M. Turzíkova: *Čeština pro cizince. Základní kurs*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1993, dále jen **F**.
 7. A.-M. Kiessi: *Praktisches Lehrbuch Tschechisch*. Berlin–München, Langenscheidt 1993, dále jen **G**.
 8. D. Short: *Czech. A Complete Course for Beginners*. London, Hodder and Stoughton 1993, dále jen **H**.
 9. O. Parolková – J. Nováková: *Czech for Foreigners*. Praha, Bohemika 1994 (dotisk 2. vyd.), dále jen **CH1**.
 O. Parolková: *Czech for Foreigners II. Advanced Level*. Praha, Bohemika 2000 (dotisk 1. vyd.), dále jen **CH2**.
 10. E. Roubalová: *Učime se česky*. Praha, Karolinum 1996, dále jen **I1**.
 E. Roubalová: *Učime se česky. Apprenons le tchèque* (francouzská verze A. Krejzová). Praha, Karolinum 1997, dále jen **I2**.
 11. I. Rešková – M. Pintarová: *Communicative Czech (Elementary Czech)*. Praha, Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy 2000 (6. dotisk), dále jen **J1**.
 I. Rešková: *Communicative Czech (Elementary Czech)*. Workbook. Praha, Karolinum 2002 (2. vyd.), dále jen **J2**.
 I. Rešková – M. Pintarová: *Communicative Czech (Intermediate Czech)*. Jihlava, vydáno vlastním nákladem 1996, dále jen **J3**.
 I. Rešková: *Communicative Czech (Intermediate Czech)*. Workbook. Praha, Karolinum 1999, dále jen **J4**.
 12. L. Holá: *Czech Step by Step. A Basic Course in the Czech Language for English Speaking Foreigners*. Praha, Fragment 2001 (dotisk 1. vyd.), dále jen **K1**.
 L. Holá: *Czech Step by Step – Workbook*. Praha, Fragment 2001, dále jen **K2**.
 13. L. Froulíková: *Zahrada českého jazyka*. Praha, Academia 2002, dále jen **L**.
 14. H. Sodeyfi – S. M. Newerkla: *Tschechisch, Faszination der Vielfalt*. Wiesbaden, Harrassowitz Verlag 2002, dále jen **M**.
 15. H. Confortiová – J. Cvejnová – M. Čadská: *Učebnice češtiny pro výuku v zahraničí*.
 I. díl. Praha, Karolinum 2003, dále jen **N1**.